

Császtvay Tünde

HAMIS RÓZSAKOSZORÚ

1.

Rózsa Miklós¹ levele Justh Zsigmondnak²

[1894. aug. 10.]

Nagyságos Uram!

Nagyon szeretnék most mély filozófiával, meggyőző ékesszólással bírni, hogy kibeszéljem a fejéből azokat a rossz gondolatokat, azokat a pesszimiztikus

---

¹ Rózsa Miklós (1873–1947) nevét ma már kevesen ismerik, pedig több évtizeden keresztül ropant befolyásos és ismert alakja volt a magyar irodalmi és művészeti közéletnek. Együtt újságíróskodott Ady Endrével, Babits Mihállyal, Bródy Sándorral, Vészi Józseffel stb. Pályája jellegzetes századfordulós életsors: a nagyon fiatalon és szegényen a fővárosba érkező zsidó fiú előbb az irodalom, az újságírás kialakulóban levő piacán próbált helyet találni. Az itt közölt levele korai próbálkozásainak egyike; Justh Zsigmond nagy érdeklődést és vitát keltő művét dramatizálja, majd igyekszik elő is adatni a Népszínház színpadán. Ebből az egyetlen levélből is érezhető, hogy Justh Zsigmond, a felvidéki arisztokrácia és a legmagasabb körök tagja miként karolta fel önzetlenül és lelkesen s miként fogadta barátjának a tehetséget és szellemi „arisztokráciát” mutató, bárhonnán és bármilyen szegénységből érkező fiatalokat. Rózsa indulásában központi szerepet játszott.

Rózsa az 1900-as évek közepétől mindinkább a képzőművészeti élet felé fordult, s életét tette föl arra, hogy minél nagyobb közönséggel ismertesse meg és támogattassa (vetesse meg) a kortárs progresszív képzőművészeti törekvésű alkotókat és alkotásokat. 2009 márciusában a Magyar Nemzeti Galériában nyílik az 1909–1914-ig működő, általa igazgatott *Művészház* tevékenységét és alkotóit bemutató kiállítás.

² A Magyar Hirlap szerkesztőségi papírján, fekete tintás autográf kézirat. (OSZK Kt. Levelestár) A Magyar Hirlap 1891-ben indult Horváth Gyula szerkesztésével. Schöpflin Aladár szerint a Rákosi Jenő vezette Budapesti Hirlapot szerették volna lekörözni, amelynek ekkoriban a fiatal Herczeg Ferenc lett jó tollú tárcaírója. Hosszas keresés után Pekár Gyulát szemelték ki, hogy Herczeg ellen „kijátsszák”. (SCHÖPFLIN Aladár, *Pekár Gyula*, Nyugat, 1937, 9. sz.) Rózsa talán stratégiai hibát vétett, amikor darabja előadását éppen Rákosi Szidi által kívánta volna intézni, hiszen Rákosi Szidi a rivális lap főszerkesztőjének, Rákosi Jenőnek volt a húga.

sejtelmeket³ s azt a fatalisztikus rezignációt, melyek betegségét még súlyosabbá teszik s gyógyulásában akadályozzák.

³ A korabeli irodalmi közéletbe Justh Zsigmond mint a „pesszimista irány” költője vonult be, s a kérdés hosszú évekre tematizálta a korabeli irodalmi életet. Reviczky Gyula 1886. július 29/30-án fogalmazott, kéziratossal levelében küldte meg neki az *Ifju pesszimistának* című verset, melyben igyekszik lebeszélni Justhot a méltatlan viszonyok között működő magyar irodalmi életben való részvételéről. A vers elkészültéről és közléséről így értesítette Justhot: „Itt küldöm valahára azt az »Ifju pesszimistának« szóló verset. Nem is tudom, eltaláltam-e a hangot. Mintha itt-ott sipítana! Az Ország-Világra sóztam rá; mert a »Kenyér« óta, mely szintén ott jelent meg, várnak hívőbb verset.” [(OSZK Kt. Levelestár, az irattári rájegyzés szerinti 8. levél) – *A kenyér* 1885. június 13-án jelent meg];

A versről az Arad és Vidéke szerkesztői üzenete a következőket írta: „Reviczky Gyula e sötét-hangulatú, szép költeményét Justh Zsigmondhoz, Justh Gyula orsz. képviselő öccséhez intézte. A költeményt a szerző szivességéből az Ország-Világ-val egyidejűleg közöljük.” (1886. augusztus 8.) Reviczky Justhnak írt levelében meglehetősen csodálkozott ezen: „Hiszen talán látta, hogy az Arad és vidéke, melynek az Ifju pesszimistának című verset, a pesszimizmus ellen írottat átengedtem, azt *sötéthangulatu*-nak nevezte.”

A pesszimizmusról és a magyar költők áldatlan sorsáról hosszabb polémia alakult ki a *Szemle* hasábjain. A vitát Reviczky *Nincsen remény* című nyílt levele, talán legismertebb prózai írása váltotta ki, amelyre több hozzászólás érkezett, majd a vitát Reviczky *Nincsen remény. Replika Veteránnak és az „egy előfizető”-nek* című állásfoglalása zárta le, amelynek fő megállapításai: „Mi magyarok sokkal kevesebben vagyunk; nem is lehet követelni, hogy írónk milliomosok legyenek, csak azt, hogy megélhessenek. [...] Nem, a középszerű írókat nem szabad lenézni; én csak azt a szerencsétlen tényt hangsúlyoztam, hogy kis népek nyomorult irodalmi viszonyai közt épen a legkiválóbb tehetségek nem bírnak kifejlődni és a középszerűségek kerekednek felül.” (*Szemle* 1885. április 17–, 11–14. sz.) Reviczky tehát a költő-zseni sorsa és a világ karaktere között keresett összefüggéseket, Bori Imre szerint: „... nem csupán korának viszonyaiból eredezteti a költő tragédiáját, hanem olyan történelmi adottságból is, amit a kis nép–nagy nép lehetőségei jelentenek.” (BORI Imre, *Az elátkozott költő. A költészet témája: a filozófia. Reviczky írásai*. Híd, 1982. 647–658.);

Korompay H. János véleménye szerint a vers keletkezését nagymértékben inspirálta Justh Zsigmond 1886 júliusában írt *Szemle*-beli cikke, mely Bourget-ről és a pesszimizmusról szólt. (KOROMPAY H. János, *Műfordítás és líraszemlélet. Egy félszázad magyar Baudelaire-értelmezései*, Budapest, 1988. 55.);

A pesszimizmus fogalmának értelmezéséhez, magyarozatához mindenképp ismerni kell Reviczkynek *A századunk pesszimizmusa* című írását is, amelyben – főként Schopenhauerre támaszkodva – élesen szétválasztja és elkülöníti egymástól a pesszimizmus és a világbánat fogalmát. [(Magyar Szalon, 1884. I. köt. 362–368.) – Érdekes adalék lehet, hogy a marosvásárhelyi Erdély hasábjain Feleky József 1875 elején (amikor Reviczky is a lap külső munkatársa volt, sőt verse is jelent meg az adott számokban) már hosszú, több részes tanulmányt írt *A pessimismus bölcsészete* címmel, amelyben bemutatja Schopenhauer bölcsészeti tanait, viszonyát Kant filozófiai gondolkodásához, művészetfilozófiai ideáit (január 1., 7., 13. 1–3. sz.);

Justh-tal Reviczky elég későn ismerkedett meg, de nagyon közeli barátságot kötöttek, Justh az ő révén jutott publikálási lehetőséghez a *Szemle* hasábjain. Reviczky a kassai Pannonia című lapban is számított Justh írásaira, még ha kíméletlenül meg is bírálta nagy részüket, mint azt a Kassáról 1885. október 8-án küldött levelében írta: „Köszönöm továbbá szíves bizalmát, hogy regényével és verseivel megtisztelt. Megvallom azonban, némi zavarban vagyok. Ön feltétlenül őszinte véleményt kíván. Azt adtam volna a nélkül is épen ez hoz zavarba. Verseiben látok lelket, de még a forma híjával vannak. Hogy Lamartine okoskodásával éljek, írhat ön még kitérő verseket, mert a küldötték nem középszerűek, hanem – nagyon rosszak. ...

Az Istenért, édes nagyságos Uram, egy kis életkedvet, egy kis önbizalmat, egy kis hitet s mindjárt megjön az egészség. A testi gyógyulást előbb a lelki gyógyulásnak kell megelőznie, már pedig az Ön lelke beteg a túlzott képzelődéstől, a túlzott aggodalomtól. Dobja el, az égre kérem, azt a fekete szemüveget, melyen a világot állandóan nézi s tekintsen egy kicsit több bizalommal a jövődőbe.

Nem lehet a végzet oly kegyetlen, oly következetlen, hogy Önnek vissza ne adja mielőbb egészségét Önnek, a kinek megadott mindent: nagy lelket, jó szívet, óriási talentumot, hírnevet, tekintélyt, gazdagságot, mindent, a mi egy embert boldoggá tehet s ami kiemelhet valakit a közönséges emberek sorából, fel oda, hova csak a legkiválóbbak emelkedhetnek, az nem lehet, hogy Öntől megvonja azt az egyet, amivel milliók bírnak, a kik azt meg nem érdemlik s a kik azt nem tudják felhasználni. Önre még nagy hivatás vár minden téren, ez a mi szegény irodalmunk nem nélkülözheti Önt, a ki nálunk megteremtője volt egy új, egészséges, csodálatos iránynak.⁴ Nem nélkülözheti Önt a mi társadalmi életünk, mely annyit köszönhet Önnek, nem nélkülözheti a derék, magyar alföldi nép,⁵ melynek Ön atyja lett, szerető, jóságos atyja odalenn.⁶ Nem, nem, Nagyságodnak még dolga van itt, nagyon sok dolga s ebben nem fogja a végzet útját állani, nem fogja Önt nagy missziójában megakadályozni. Erre gondoljon Nagyságod s akkor meg fog gyógyulni mielőbb.

Eddig jutva levelem olvasásában, képzelem hova kíván; de nem tehetek róla. Így írtam volna kéreése nélkül is, hogy őszinte legyek, először azért, mert olyan szerencsétlen természetem van, hogy irodalmi dolgokban nem bírok udvarias lenni és másodsor, mert kiváló tehetséget látok önben, mely, ha művelni fogja, okvetlenül kiváló munkákat fog produkálni. Hízgelgek magamnak, hogy ilyesmikben meglehetősen éles szemem van s hogy önben se fogok csalódni. Van önben szellem, lélek, ízlés, világnézet, egyéniség... csak forma nincs még.” (OSZK Kt. Levelestár, a kéziratári rájegyzés szerinti 4. levél).

⁴ Justh Zsigmond átvette Czöbel István fő művének *Die Entwicklung der Schönheitsbegriffe. Die Genesis unserer Kultur*. (Bd. 1–5. Leipzig, 1901–1907.) alap gondolatát. Czöbel ugyanis egyrészt megerősítette, másrészt megújította és árnyalta Justh – erősen Taine miliöelméletének rendszerébe simított – társadalomreformról szóló elképzeléseit. Czöbel a magyar újkonzervativizmus agrárius mozgalmának képviselője s főleg Spencer tanait valló ideológusa. Az agráriusok azon morálfilozófiai alapon, mely idealizálta a feudális-patriarchális viszonyokat és „rehabilitáló szembeállításba” helyezte a „bekövetkezett polgári fejlődéssel”, azt vallották, hogy az arisztokráciának „hatóképes gazdasági pressure group-pá” kell formálódnia és a kormányzattól ki kell kényszerítenie az érdekeit szolgáló gazdaságpolitikai döntéseket. Az elmélet szerint – az organikus fejlődés tana alapján – „a nemesi, paraszti, kisiparos rétegek tönkretétele megbontotta a magyar társadalom organizmusát” és ezt az arisztokráciának kell orvosolnia. Hitték, hogy „az organizáció, a szervezett egységes fellépés semmivé teszi az »erősek« fölényét. Az eddig »gyengének« bizonyult rétegek gazdasági érdekképviseleti organizációkba szervezve konkurenciaképesé válnak a versenyben. [...] A tradicionális és kispolgári rétegeket egységes érdekképviseleti fronttá kell szervezni.” SZABÓ Miklós, *A kontinentális Európa konzervatív ideológiája néhány új vonásának kialakulása a századfordulón*, Történelmi Szemle, 1974. 326–327.

⁵ Értsd: a Justh birtokán élő, azaz a pusztaszentornyai parasztlak.

⁶ Justh valamiféle szociális gazdaságot tartott fenn birtokán; pl. parasztszínházat építtetett és működtetett itt.

És most még egyet. Darabunkról⁷ – engedje meg, így nevezzem – tanácsait köszönettel és szívesen fogadom és okvetlen magamévá teszem. Egy állítása ellen azonban határozottan és minden erőmből tiltakozom. Nagyságos Uram azt írja, hogy írjak mást, azt hamarabb fogom értékesíthetni, mert nincs hozzá fűzve Nagyságod neve. Már megbocsásson nagyságos Uram, ez ellen már igazán kénytelen vagyok protestálni. Nem szólok arról, hogy mennyire megtisztelve és boldognak érzem magamat, hogy Justh Zsigmonddal irodalmi összeköttetésbe kerülhettem, nem szólok arról, mekkora dísz kölcsönöz nekem az Ön, rám nézve felettebb megtisztelő irodalmi és privát barátsága,⁸ ha ugyan szabad ezzel dicsekednem, csak azt juttatom Nagyságod eszébe, hogy a mi sajnálatos klikkviszonyaink⁹ mellett velem egy szindarabot illetőleg szóba sem állottak volna, ha paisként nem vesz körül Nagyságod neve.

Hogy mennyire szerencsémnek és nem bajnak tartom én hogy „hozzá van fűzve” Nagyságod neve az enyémhez, azt már a legközelebbi időben nagyon kézzel foghatólag fogom illusztrálni. Elhatároztam ugyanis, hogy kiadom verseimet „Szélcsend” cím alatt¹⁰ s hogy addig is, míg a „Gányó Julcsát”¹¹ előadják, mégis „hozzá legyen fűzve” Justh Zsigmond neve az enyémhez, Nagyságodnak fogom ajánlani a kötetemet, ha ugyan Nagyságos Uram megtisztel azzal, hogy ezt nekem megengedi. Ma még nem szóltam volna e dolgról, mert hiszen még csak most rendezem a verseimet, de Nagyságodnak ez a nyilatkozata éppen kapóra jött. Ennélkül szinte féltem volna ezzel a szerénytelen kérelemmel előállani, így azonban már kedves kötelességemnek tartom, hogy meggyőzzem Nagyságodat állításának tarthatatlanságáról.

⁷ Rózsa Miklós *A hit* című darabjáról van szó (kézirata: *A hit*. Népszínmű 3 felvonásban. Justh Zsigmond novellája után írta: Rózsa Miklós. OSZK Kt. 15948), melyet Rózsa Justh Zsigmond *Gányó Julcsa* című művéből dramatizált 1894-ben. A darabot Rákosi Szidi vitte el Evva Lajosnak, a Népszínház igazgatójának, de végül – hosszas egyeztetések után – mégsem adták elő. Rózsa 1902-ben – már jóval Justh Zsigmond halála után – újra elővette a drámát s kijárta, hogy előadják. Az első előadása a Népszínházban 1902. november 22-én zajlott. Justh művében az idealizált parasztsors ábrázolásával egy jellegzetes, tősgyökeres magyar, azaz a nazarénus vallás tisztító és erkölcsi megújító erejéről kívánta olvasóit meggyőzni.

⁸ A dramatizálás és a remélt színházi bemutató kapcsán Rózsa valóban összebarátkozott Justh-tal, még ez évben meglátogatta őt szenttornyai birtokán is.

⁹ A századvég irodalmi-művészeti csoportosulásainak kérdéséről hosszabban és részletesen lásd a Magyar Nemzeti Galériában 2009 márciusában nyíló *Művészház* című kiállítás katalógusába írt tanulmányomat; *A him veréb és a pillangó. Az akadémikus és az erotikus irodalom túsája a 19. század utolsó harmadában* című írásomat (In: *klasszikus – magyar – irodalom – történet. Tanulmányok*, Szeged, 2003, 399–426. /Tiszatáj könyvek/, illetve a *Reviczky Gyula Összes verse I–II.* (Budapest, 2007.) illető jegyzeteit!

¹⁰ RÓZSA Miklós, *Szélcsend. Költemények*, JUSTH Zsigmond előszavával, Budapest, 1894.

¹¹ A regényt Justh 1893-ban írta, de csak 1894-ben jelent meg. Az OSZK Kézirattárában őrzött Justh-hagyatékban megtalálható a kötet szedőpéldánya (Fond 62/10).

Egyébként egy más nagy tervben is fő a fejem: az ősszel ki akarok menni Párisba. Bátyám¹² a nyárra hazajött, (Malonyaitól¹³ egy tiszteletet küld általam!) de őszre újra kimegy okvetlen s ki akar magával vinni mindenáron. Ha addig idehaza biztos alapra tudom fektetni künn való megélhetésemet, október közepén útnak indulok. Addig elintézem a verseimet is s talán Nagyságod is meggyógyul teljesen, hogy feljöhet Pestre. Úgy szeretném tanácsát kikérni Párisban való tartózkodásomat illetőleg; annyira senki se ismeri talán Párist, mint Nagyságos Uram.

Pekár¹⁴ már künn van, de azért megmaradt a „Magyar Hirlap” kötelékében. Velencéből és Veronából irt tárczát nekünk. – Bródy¹⁵ szívélyes üdvözetét küldi s gyors gyógyulást kíván s remél. Könyveit ő maga küldi meg Önnek, sőt esetleg leviszi Szent-Tornyára. Egyre készül. Most is úton van, lehet, hogy benéz a gányók közé.

Én magam gyors, nagyon gyors és teljes egészséget kívánok Nagyságodnak s köszönöm azt a végtelen szeretetreméltóságot, mellyel betegségében is megtisztelt levelével.

*Hálás híve és bámulója
Rózsa Miklós*

2.

Az MTA Irodalomtudományi Bizottságának Textológiai Munkabizottsága 2009. február 1-jére rendkívüli ülést hívott össze. A Bizottság szakértői csoport összehívását kezdeményezte, s felkérte a kijelölt irodalomtörténészeket, hogy vizsgálják meg a komoly szakmai orgánumban publikált, állítólagosan Rózsa

---

¹² Rózsa három évvel idősebb Géza bátyjáról van szó, aki Szinnyei József életrajza szerint bölcséleti doktor, állami főreáliskolai tanár volt. Rózsa Géza 1893–1894-ben Párizsban a Sorbonne és a College de France szemináriumait látogatta.

¹³ Malonyai Dezső (1866–1916) író, művészettörténész 1893-tól szintén Párizsban tanult művészettörténetet. Malonyay ekkor már Justh Zsigmond baráti köréhez tartozott, s Justh több párizsi hírességhez adott neki ajánlólevelet. Többek közt így ismerkedett meg a Párizsban élő Munkácsy Mihállyal, akinek titkári teendőit végezte. 1896-ban, mikor Munkácsy már nagy betegen hazalátogatott a millenniumi ünnepségsorozatra, Malonyay mellett Rózsa Miklós is titkárkodott mellette.

¹⁴ Pekár Gyulát szintén Justh Zsigmond terelgette a képzőművészeti tájékozódás felől az irodalom irányába. 1892-ben lépett be tárcaírónak a Magyar Hirlaphoz, de 1893 nyarán már hosszabb európai körútra indult. Pekár (1867–1937) több évtizeden keresztül óriási befolyással bírt az irodalmi és a politikai közéletben.

¹⁵ Bródy Sándor (1863–1924) 1890-től a Magyar Hirlap zurnalisztája. Schöpflin Aladár szerint az ő javaslata alapján nevezték ki Pekár Gyulát a lap sztár-tárcaírójának. Justh Zsigmond egyik legközelebbi barátja, a Jókai–Feszty-szalonnal állandó és legbensőbb tagja. Bródy szisztematikusan támogatta, segítette a Justh-féle baráti körhöz közel kerülő literátus embereket, soha nem feledve, hogy ő miként robbant be 1884-ben vidékről a teljes ismeretlenségből és szegénységből a budapesti írók közé.

Miklós által 1894. augusztus 10-én Justh Zsigmondnak írt autográf levelet. A kérdésben a bizottság egységesen foglalt állást, s javasolta az MTA Irodalomtudományi Intézete vezetőinek, hogy a szakmai respektust erősen megtépázó, az ügyben érintett munkatársat részesítse írásbeli figyelmeztetésben.¹⁶ A szakmai hozzáértés és etika ellen súlyosan vétkező munkatárs tetteire nem tudott argumentált választ adni, mindössze Thaly Kálmán nevét ismételte félhangosan. Az egyébként viszonylag könnyen olvasható, kéziratos levélnek a Bizottság által adott helyesbített textusú és magyarázatokkal ellátott szövege a következő:

Császtvay Tünde levele Jankovics Józsefnek

[2009. március 10-e előtt]

Nagyságos Uram!

Nagyon szeretnék most mély filozófiával,¹⁷ meggyőző ékesszólással¹⁸ bírni, hogy kibeszéljem a fejből azokat a rossz gondolatokat, azokat a pesszimiztikus sejtelmeket s azt a fatalisztikus rezignációt, melyek betegségét még súlyosabbá¹⁹ teszik s gyógyulásában akadályozzák.

Az Istenért, édes nagyságos Uram, egy kislány²⁰ életkedvet, egy kis önbizalmat, egy kis hitet s mindjárt megjön az egészség. A testi gyógyulást előbb a lelki gyógyulásnak kell megelőznie, már pedig az Ön lelke beteg a túlzott képzelődéstől,²¹ a túlzott aggodalomtól. Dobja el, az égre kérem, azt a fekete²² szemüveget, melyen a világot állandóan nézi s tekintsen egy kicsit több bizalommal a jövőbe.²³

¹⁶ Jankovics József igazgatóhelyettes – a kárára elkövetett hamisítási ügyről tudomást szerezve – állítólag a következő felhevült szavakkal fordult a szinte értelmezhetetlen eset kiváltójához: – „Maga ki van rúgva!” A jelenetről több szemtanú egybevágoan nyilatkozott.

¹⁷ Ügyetlen utalás egy Arthur Schopenhauer-helyre: „Minden szenvedésének az a kútfeje, hogy az idealitásokban nem talál élvezetet és mindenkor realitásokra szorul, hogy az unalomtól megmenekülhessen. Ezek ugyanis részint csakhamar ki vannak merítve és akkor nemhogy szórakoztatnának, hanem inkább kifárasztanak, részint pedig mindenféle bajt idéznek elő. Az idealitások ellenben ki nem meríthetők, ártatlanok és ártalmatlanok.” (SCHOPENHAUER, *Életbölcseleg. Aforizmák*, ford. KELEN Ferenc dr., Budapest, 1906.)

¹⁸ Valószínű a Jankovics József vezette REBAKUCS-ban működő Kecskeméti Gábor munkáival való összevetésre indító csábítás. De lehet, hogy Bene beszédaktusára.

¹⁹ Feltehetően alamuszi utalás az ideális testsúlyra és fogyókúrára. A visszaélés elkövetőjétől láthatóan nem áll távol az ilyesfajta rosszízű üzengetés.

²⁰ Nincs ilyen magyar szó, nyilván csak bántó elírás, cserélni kell: „kis”-re.

²¹ Értsd: fantáziától. Az előbbi esetek alapján és az egész iromány megbocsáthatatlan tónusából nem lehetséges más értelmezésre jutni, minthogy ezt gúnyos kiszólásként kell értelmeznünk; szoros olvasással könnyedén bizonyítható a hamisító irigysége, melyet az érzékeny irodalmár Jankovics gazdag fantáziáját felmérve és ismerve érez.

²² A „fekete” szó valószínűleg csak további talányos álságosságból került ide. Jankovics József visel ugyan szemüveget, de nem feketét. De nem is albát.

²³ Nem azonos a Bródy Sándor–Rózsa Miklós alapítású Jövendő című újsággal.

Nem lehet a végzet oly kegyetlen, oly következetlen, hogy Önnek vissza ne adja mielőbb egészségét Önnek, a kinek megadott mindent: nagy lelket, jó szívet, óriási talentumot,²⁴ hírnevet,²⁵ tekintélyt,²⁶ gazdagságot,²⁷ mindent, a mi egy embert boldoggá tehet s ami kiemelhet valakit a közönséges emberek sorából, fel oda, hova csak a legkiválóbbak emelkedhetnek, az nem lehet, hogy Öntől megvonja azt az egyet, amivel milliók bírnak, a kik azt meg nem érdemlik s a kik azt nem tudják felhasználni. Önre még nagy hivatás vár minden téren, ez a mi szegény irodalmunk²⁸ nem nélkülözheti Önt, a ki nálunk megteremtője volt egy új, egészséges, csodálatos iránynak. Nem nélkülözheti Önt a mi társadalmi életünk,

²⁴ Vö. [www.iti.mta.hu/munkatársak/jankovics/teljes bibliográfia.hu](http://www.iti.mta.hu/munkatársak/jankovics/teljes_bibliografia.hu)

²⁵ Számos peregrinuslevélből tudjuk, hogy Jankovics neve nem ismeretlen határainkon kívül. Valamint összevetésként:

A Hamburgi Egyetem Finnugrisztikai Tanszékének kuratóriumi tagsága (1992–)
A Nemzetközi Hungarológiai Központ külföldi lektori és vendégtanári pályázatainak elbírálása (1990– külső szakértő)

A Balassi Bálint Intézet tanácsadó testületének elnöke (2001–2004)

²⁶ A *Hungarológiai Értesítő* felelős szerkesztője, a Hungarian Studies szerkesztője.

Anyanyelvi Konferencia (választmányi tag)

MTA Irodalomtudományi Bizottság (1990–1996, tag)

MTA Tudományos Minősítő Bizottság (Doktori Tanács), Irodalomtudományi Szakbizottság (1986– titkár)

MTA Társadalomtudományi Kuratórium (1995– tag)

MKM Felsőoktatási és Kutatási Pályázat (1997– zsűrielnök)

Széchenyi Professzori Ösztöndíj Bizottság (1998– zsűritag)

A Magyar Akkreditációs Bizottság plénumának tagja, az Irodalomtudományi Szakbizottság elnöke (2004–)

²⁷ Nincs rá semmilyen ésszerű magyarázat, hogy került ez az aljas, arcpirítóan csúnya hazugság a mély igazságok sorába. Köztudomású, hogy a kutatóintézetek munkatársai egyszisztenciálisan súlyos helyzetben élnek, társadalmi elismertségük kimutathatatlan, anyagi megbecsülésük becsületlenül alacsony, dologi költségelszámolásuk forintköltsége 0 (azaz nulla).

A helyzetet megvilágító jellemzésül:

1. *Mozgó, ingyenes népkönyha Budapest utcáin*, Magyarország, 1926. augusztus 20.

„A főváros egyik legutóbbi bizottsági ülésén Székely bizottsági tag Budapest elbalkanizálójának nevezte Róbert bácsit, az öngyilkosjelöltek patrónusát, amiért a Kálvin téren ingyenes népkönyhát állított fel. Ez a támadás módfelett elkeserítette az öregurat, aki jórészt a saját pénzéből táplálja szegényeit.

Róbert bácsinak, aki nem is magyar, hanem angol állampolgár, olyan tervek motoszkálnak a fejében, amelyek becsületére válhatnak bármelyik magyar hazafinak.”

2. *Az a bizonyos Kálvin téri könyha*, Népszava, 1927.

Az étel, amit az öreg jótékonyági apostol kiosztott, olyan rossz volt, hogy maguk a rászorulók se tudták mindig megenni. „Róbert bácsi” ugyanis a vendéglők maradékait gyűjtötte össze, azokat dobálta bele a Kálvin téren fölállított katlanba és eresztette föl vízzel párolgó levessé. És ezt kapták a keresztény nemzeti kurzusban az ínséget szenvedők egy darab kenyérral »ingeny ebéd« gyanánt.

A főváros tanácsa ezt az „ingyenkönyhát” amint hírlik, be fogja tiltani. Rendszerben lesz. Igazán nincs szükség egy rendezett társadalomban semmiféle magánjótékonyági akcióra, még kevésbé olyanra, mint ez volt.”

²⁸ A szövegben zárójelben, de kiolvashatóan: „és hungarológiank”.

mely annyit köszönhet Önnek, nem nélkülözheti a derék, magyar alföldi nép,²⁹ melynek Ön atyja lett, szerető, jóságos atyja odalenn. Nem, nem, Nagyságodnak még dolga van itt, nagyon sok dolga s ebben nem fogja a végzet útját állani, nem fogja Önt nagy missziójában megakadályozni. Erre gondoljon Nagyságod s akkor meg fog gyógyulni mielőbb.

És most még egyet. Darabunkról³⁰ – engedje meg, így nevezzem – tanácsait köszönettel és szívesen fogadom és okvetlen magamévá teszem. Egy állítása ellen azonban határozottan és minden erőmből tiltakozom.³¹ Nagyságos Uram azt írja, hogy írjak mást, azt hamarabb fogom értékesíthetni, mert nincs hozzá fűzve Nagyságod neve. Már megbocsásson nagyságos Uram, ez ellen már igazán kénytelen vagyok protestálni.³² Nem szólok arról, hogy mennyire megtisztelve és boldognak érzem magamat, hogy Justh Zsigmonddal³³ irodalmi összeköttetésbe kerülhettem, nem szólok arról, mekkora díszet kölcsönöz nekem az Ön, rám nézve felettebb megtisztelő irodalmi és privát barátsága, ha ugyan szabad ezzel dicsekednem, csak azt juttatom Nagyságod eszébe, hogy a mi sajnálatos klikkviszonyaink³⁴ mellett velem egy szindarabot³⁵ illetőleg szóba sem állottak volna, ha paisként nem vesz körül Nagyságod neve.³⁶

Hogy mennyire szerencsémnek és nem bajnak tartom én hogy „hózzá van fűzve” Nagyságod neve az enyémhez, azt már a legközelebbi időben nagyon kézzel foghatólag fogom illusztrálni. Elhatároztam ugyanis, hogy kiadom verseimer³⁷ „Szélcsend”³⁸ cím alatt s hogy addig is, míg a „Gányó Julcsát”³⁹ előadják, mégis „hózzá legyen fűzve”⁴⁰ Justh Zsigmond⁴¹ neve az enyémhez, Nagyságod-

²⁹ Értsd: seregélyesi; Alföld – itt: sík vidék.

³⁰ Igazán nehezen értelmezhető; a legkézenfekvőbb magyarázat szerint a szöveztartás az impertinencia újabb eklatáns példája, értsd: színjátékunkról (gúny), szcéánkról (gúny), itt talán: együttes munkánkról (gúny).

³¹ Érzékelhetően az első szívből érkező mondat, mely rámutat a kedélykorbácsoló dolgozat (?) szerzőjének konfrontatív jellemére.

³² Vö. 15. láb.!.

³³ A szövegben egyértelműen olvashatóan: „Jankovics Józseffel”.

³⁴ A szövegben itt feltűnően hosszú, de sajnálatos módon teljesen olvashatatlanú satírozott rész szerepel. A kérdéstről szakvéleményt kértünk az MTA Doktori Tanácsától, a nagyobb egyetemi magyar intézetektől (ELTE, Szeged, Debrecen, Pécs), de válaszukat a vizsgálat lezárultáig nem kaptuk kézhez.

³⁵ Lásd 14. láb.!.

³⁶ Ízetlen utalás arra, hogy Jankovics József munkahelyi főnöke Császtvaynak.

³⁷ A szöveg helyesen: „képes albumomat”. A „versek” felhozásával a hamisító – jó eséllyel – nyilván valami idétlen bökversre gondolhatott.

³⁸ Az eredeti szövegben: „Éjjeli lepkevadász”. A „Szélcsend” tudvalevően a vihar előtti állapotra való célzás – egyértelműen a rossz lelkiismeret irathatta.

³⁹ Az elnevezés duplafenekű sértés: a Jankovics József 60. születésnapját köszöntő emlékkötetet Császtvay egy utalással holmi „összegányolt” munkának minősíti, valamint Vénust (Márssal társolódó Murányi) lejulcsázza. Könnyen elképzelhető azonban az is, hogy Jankovics nőismerőseire történik émelyítő utalás; a nőből kitalál.

⁴⁰ A sértés megfélemlése: Jankovics nevét a fűzött, fűzetes ponyvatermékekkel összerosva igyekszik őt dehonesztálni.

nak fogom ajánlani a kötetemet, ha ugyan Nagyságos Uram megtisztel azzal, hogy ezt nekem megengedi. Ma még nem szóltam volna e dolgról, mert hiszen még csak most rendezem a verseimet,⁴² de Nagyságodnak ez a nyilatkozata⁴³ éppen kapóra jött. Ennélkül szinte félttem volna ezzel a szerénytelen kérelemmel előállani,⁴⁴ így azonban már kedves kötelességemnek tartom, hogy meggyőzzem Nagyságodat állításának tarthatatlanságáról.

Egyébként egy más nagy tervben is fő a fejem: az ősszel ki akarok menni Párisba.⁴⁵ Bátyám⁴⁶ a nyárra hazajött, (Malonyaitól⁴⁷ egy tiszteletet küld általam!) de őszre újra kimegy okvetlen s ki akar magával vinni mindenáron. Ha addig idehaza biztos alapra tudom fektetni künn való megélhetésemet, október közepén útnak indulok. Addig elintézem a verseimet⁴⁸ is s talán Nagyságod is meggyógyul teljesen, hogy feljöhet Pestre. Úgy szeretném tanácsát kikérni Párisban⁴⁹ való tartózkodásomat illetőleg; annyira senki se ismeri talán Párist,⁵⁰ mint Nagyságos Uram.

Pekár⁵¹ már künn van,⁵² de azért megmaradt a „Magyar Hirlap”⁵³ kötelékében. Velenczéből⁵⁴ és Veronából⁵⁵ írt tárczát⁵⁶ nekünk. – Bródy⁵⁷ szívélyes üdvözlétét küldi s gyors gyógyulást kíván s remél. Könyveit ő maga küldi meg Önnek,⁵⁸ sőt esetleg leviszi Szent-Tornyára.⁵⁹ Egyre készül. Most is úton van, lehet, hogy benéz a gányók közé.⁶⁰

---

⁴¹ Napnál világosabban a szövegben „Jankovics József” szerepel.

⁴² Lásd 21. lábaj.!

⁴³ Vö. 1. lábaj.!

⁴⁴ Nem tudtuk kideríteni, mi kéne még neki.

⁴⁵ Az eredeti szövegben: „Erdélybe”.

⁴⁶ A hamisító egyben ügyetlen hazudozó is: köztudott, hogy nincs semmilyen testvére. Gyerekek vannak csak – mind lányok; nála egy, Jankovicsnál kettő.

⁴⁷ A szöveg helyesen: „Bethlentől”.

⁴⁸ Császtvay a 21. lábjegyzet óta képtelen abbahagyni a homályos célozgatásait.

⁴⁹ Lásd 29. lábaj.!

⁵⁰ Az eredetiben: „Bethlent”. Ez a szócsere végképp érthetetlen. A hamisító nyilvánvalóan a Rózsa Miklós–Bethlen Miklós-párhuzamba gabalyodott bele.

⁵¹ A szövegben itt „Nyerges” szerepel.

⁵² Nem sikerült egyértelműen megállapítani, melyik kiadás lehetett ekkor „már künn”.

⁵³ Helyesen: „Magyar Filológia” [i Társaság]. Visszavetítés vagy ismételt tájékoztatatlanság: a társaság ugyanis – talán a Fodorozódó indulatok miatt – még Jankovics főtítkársága alatt a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság nevet vette föl.

⁵⁴ Helyesen: „Cupidóból”.

⁵⁵ Helyesen: „Főnixből” (Porábúl megéledett).

⁵⁶ A megfogalmazás nem egyértelmű; Császtvay már Jankovics pénztárcájában turkál.

⁵⁷ A szövegben: „Kőszeghy”.

⁵⁸ Kínosan egyértelmű és ötletelen célzás arra, hogy a Jankovics-féle születésnap emlékkötetet Kőszeghy Péter kiadója, a Balassi Kiadó jelenteti meg.

⁵⁹ Nincs közelebbi információk arról, hogy Kőszeghy miért akarja megjártni a készülő kötetet. A Bizottság egyik fele viszont esküszik rá, hogy itt Babits elefántcsonttornyára való utalásról lehet szó.

⁶⁰ Vö. 23. lábaj.!

*Én magam gyors, nagyon gyors és teljes egészséget kívánok Nagyságodnak
s köszönöm azt a végtelen szeretetreméltóságot, mellyel betegségében is megtisz-
telt levelével.*

*Hálás híve és bámulója
Rózsa Miklós⁶¹*

---

⁶¹ Pontosán olvashatóan a szövegben az áll: „Rózsa utca”.